

MINISTERSTVO

ZAHRANIČNÝCH VECÍ
A EURÓPSKÝCH ZÁLEŽITOSTÍ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

MONITOR

ZAHRANIČNOPOLITICKÉHO MYSLENIA

ODBOR ANALÝZ A PLÁNOVANIA

apríl – máj 2025

Vážené kolegyně a kolegovia,

Aktuálne číslo Monitora hodnotí útok Izraela na Irán a dôsledky, ktoré môže eskalujúci konflikt spôsobiť v bezpečnostnej, geopolitickej a ekonomickej rovine. Venujeme sa budúcnosti americkej vojenskej prítomnosti v Európe a jej úlohe v kontexte obranyschopnosti kontinentu. Zamerali sme sa na inovácie v energetike, technologickú rivalitu medzi EÚ, Čínou a USA, ako aj na medzinárodný poriadok, ktorý čelí výzvam fragmentácie a mocenskej rekonfigurácie. Prinášame pohľady expertov na zblíženie medzi Čínou a Indiou, nechýba analýza vývoja ekonomík strednej a východnej Európy, ktoré sa musia prispôsobovať dynamickým globálnym trendom.

Príjemné čítanie vám praje
Tím Odboru analýz a plánovania

ÚTOK IZRAELA NA IRÁN

Prvotné hodnotenia

OBRANYSCHOPNOSŤ EURÓPY

Koľko by stála obrana bez
zámorských spojencov?

US ZÁKLADNE V EURÓPE

Pohľad vojenských expertov

INOVÁCIE V ENERGETIKE

Základ budúcej
konkurencieschopnosti

100 DNÍ PREZIDENTA D. TRUMPA

Hodnotenie odborníkov

EÚ, USA A ČÍNA

Kto vedie v oblasti nových
technológií?

STRATEGICKÉ TRENDY 2025

Analýza súčasného
medzinárodného poriadku

ČÍNSKO-INDICKÉ ZBLÍŽENIE

Vyhliadky na zlepšenie
vzťahov?

EKONOMIKY STREDNEJ A VÝCH. EURÓPY

Hľadanie nového rastového
modelu

Prvotné hodnotenia bezpečnostnej krízy, vyvolanej masívnym izraelským útokom na iránske jadrové zariadenia a zabitím viacerých vysokopostavených vojenských predstaviteľov, prináša think tank Middle East Institute (MEI). Operácia s názvom „Rising Lion“, v ktorej Izrael využil kombináciu leteckých útokov, kybernetických operácií a systémov riadených umelou inteligenciou, demonštruje nový typ vojenského zásahu – technologicky prepojený, presný a strategicky riadený zásah do srdca štátnej vojenskej infraštruktúry.

Pre Irán to podľa analytikov znamená najväčšiu vojenskú stratu od islamskej revolúcie v roku 1979. Smrť veliteľa Revolučných gárd a ďalších vysokých dôstojníkov nielen oslabuje vojenské velenie, ale zároveň odhaľuje závažné bezpečnostné zlyhania. Reakcia Teheránu osciluje medzi hrozbami pomsty a snahou vyhnúť sa rozsiahlej vojne. Vnútropolitická nestabilita, frustrácia verejnosti a obavy z ďalších protestov nútia iránske vedenie k obozretnosti. Eskalácia by mohla vyvolať reakciu USA, ktorým Teherán adresuje obvinenia zo spoluúčasti na útoku – hoci oficiálne Washington popiera akúkoľvek priamu účasť.

**IZRAEL A USA MUSIA V
ĎALŠOM POSTUPE ZVÁŽIŤ, ČI
MAJÚ DEFINOVANÚ
POLITICKÚ VÍZIU, KTORÁ
PRESAHUJE VOJENSKÝ ZÁSAH**

Podľa analytikov čelia krajiny Perzského zálivu dileme. Na jednej strane odsudzujú izraelský zásah, na druhej si uvedomujú oslabenie Iránu ako regionálneho hráča. Najmä Saudská Arábia sa obáva ďalšej erózie stability, ktorá je kľúčová pre realizáciu vlastných ekonomických projektov. Na eskaláciu napätia prirodzene reagovali aj energetické trhy. Cena ropy Brent vzrástla o približne 12 %, no neboli zaznamenané žiadne útoky na infraštruktúru v Zálive. Napriek tomu sa vznáša nad trhom hrozba zablokovania Hormuzského prielivu, cez ktorý prechádza značná časť globálnych dodávok ropy a skvapalneného plynu. Otáznou ostáva prípadná schopnosť Iránu v budúcnosti zaútočiť na regionálne ropné zariadenia a narušiť trh s ropou. Kapacita presmerovať vývoz – napríklad cez saudský ropovod East-West alebo cez potrubie v Spojených arabských emirátoch – je obmedzená. Závažnosť možného výpadku podčiarkuje fakt, že regionálni producenti dodávajú na trh denne približne pätinu celosvetovej spotreby ropy.

MEI si všima aj technologický aspekt konfliktu. Operácia „Rising Lion“ je prvým prípadom rozsiahleho nasadenia umelej inteligencie a autonómnych systémov v regionálnom konflikte. Izrael využil viac než 200 lietadiel, ktoré koordinovane zasiahli vyše 100 cieľov s pomocou AI-riadených systémov. Izraelský útok potvrdil operatívnu prevahu Mossadu, ktorý dokázal infiltrovať iránske územie a zriadiť tajnú bezpilotnú základňu v blízkosti Teheránu. Tým sa Izrael ocitol v bezprecedentnej pozícii operovať v hlbokom iránskom vnútrozemí s minimálnym odporom.

Geopolitické dôsledky útoku zasahujú aj ďalšie mocnosti. Rusko čelí dilemám: potrebuje udržať alianciu s Iránom, no zároveň nechce čeliť otvorenej konfrontácii s Izraelom a USA. Čínske záujmy sú takisto ohrozené – stabilita regiónu je kľúčová pre iniciatívu Pás a cesta, ako aj pre čínsku energetickú bezpečnosť. Hlavným cieľom Pekingu je zabrániť eskalácii, ktorá by ohrozila obchod, investície a prepravu tovarov po mori.

Analytici upozorňujú, že Izrael a USA musia v ďalšom postupe zvážiť, či majú definovanú politickú víziu, ktorá presahuje čisto vojenský zásah. Na rozdiel od boja proti Hizballáhu, Irán je zložitejším a silnejším protivníkom. Ak sa Izrael nepokúsi premeniť vojenský úspech na diplomatickú dohodu, hrozí ďalšia destabilizácia regiónu – a to nielen na bojisku, ale aj v globálnej ekonomike a geopolitike.

Link: <https://mei.edu/publications/special-briefing-israel-strikes-irans-nuclear-program>

Analýza medzinárodného inštitútu IISS s názvom „Defending Europe Without the United States“ sa zaoberá scenárom, v ktorom by sa Spojené štáty americké stiahli z NATO a ukončili svoju vojenskú prítomnosť a podporu v Európe. Takýto vývoj by znamenal zásadnú zmenu v architektúre európskej bezpečnosti a spôsobil by vážne strategické, obranné aj fiškálne výzvy pre európske krajiny.

Odchod USA zo štruktúr NATO a stiahnutie US vojsk z Európy by podľa IISS otvorilo okno zraniteľnosti, ktoré by mohlo Rusko využiť. Analytici očakávajú, že do roku 2027, v prípade skončenia vojny na Ukrajine, bude Rusko schopné obnoviť svoje pozemné sily na úroveň pred inváziou v roku 2022. Aj v prípade neúplnej obnovy by Rusko mohlo predstavovať reálnu hrozbu pre východných členov NATO, najmä pobaltské štáty. V roku

2024 predstavovali ruské vojenské výdavky 13,1 bilióna rubľov, čo je približne 145,9 miliardy dolárov (6,7 % ruského HDP). V roku 2025 sa očakáva ďalší nárast týchto výdavkov na 7,5 % HDP.

**ZABEZPEČENIE OBRANY
KONTINENTU BY BOLO
MOŽNÉ, NO IBA ZA CENU
ZÁSADNÉHO POLITICKÉHO
ROZHODNUTIA,
ROZSIAHLÝCH INVESTÍCIÍ A
SPOLOČNÉHO POSTUPU
EURÓPSKÝCH ŠTÁTOV**

Nahradenie amerických konvenčných vojenských síl by si zo strany Európy vyžiadalo obrovské investície. Ak by išlo o úplnú náhradu, išlo by podľa analytikov o sumu približne 1 bilión dolárov. Samotná výmena pozemných síl a bojových lietadiel by stála 226 až 344 miliárd dolárov. Keď sa zohľadnia náklady na infraštruktúru a celý životný cyklus týchto síl, investícia by sa ešte zdvojnásobila. Nahradenie približne 128 000 amerických vojakov by si ročne vyžadovalo 12,3 miliardy dolárov.

Európsky obranný priemysel čelí vážnym kapacitným obmedzeniam, najmä v oblasti letectva a námorníctva. Výroba ponoriek, stíhačiek či pokročilých raketových systémov je časovo aj technologicky náročná. Výraznejší pokrok je možný v oblasti pozemných síl, kde by európsky priemysel mohol zabezpečiť väčšinu požadovanej techniky v horizonte desiatich rokov – ak dôjde k výrazným investíciám a adaptácii výrobných kapacít. Spoločné európske obstarávania, ako je napríklad projekt obrneného transportéra Patria 6x6, ukazujú, že spolupráca má potenciál, no je podmienená odstránením byrokracie a lepším financovaním.

Správa odporúča, aby európske krajiny zamerali svoje investície na kapacity, ktoré priamo znižujú schopnosti potenciálneho protivníka. Ide napríklad o systémy bezpilotných lietadiel, protiletadlové systémy či kybernetickú a elektronickú obranu. Dôležitá je výstavba vlastných kapacít velenia, systémov včasného varovania a nezávislého pôsobenia vo vesmíre. Ak by všetky európske členské štáty NATO investovali do obrany 2 % HDP, čo je cieľ stanovený samotnou alianciou, získali by navyše iba 62 miliárd dolárov ročne. Iniciatíva „ReArm Europe“ predpokladá, že zvýšenie výdavkov o 1,5 % HDP by prinieslo za štyri roky až 650 miliárd eur. Celkový plánovaný potenciál mobilizácie zdrojov v oblasti obrany sa pohybuje na úrovni 800 miliárd eur.

V závere správa konštatuje, že odchod USA z NATO by pre Európu znamenal bezprecedentnú výzvu. Zabezpečenie obrany kontinentu by bolo možné, no iba za cenu zásadného politického rozhodnutia, rozsiahlych investícií a spoločného postupu európskych štátov. Bez rýchlych a koordinovaných opatrení hrozí, že Európa nebude schopná včas reagovať na obnovenú ruskú hrozbu a zostane strategicky zraniteľná.

Link: <https://www.iiss.org/research-paper/2025/05/defending-europe-without--the-united-states-costs-and-consequences/>

V čase, keď Washington diskutuje o globálnom rozložení síl v súvislosti s rozpočtovými tlakmi a strategickou orientáciou na indo-pacifický región, je budúcnosť amerických vojenských základní v Európe pod čoraz väčším drobnohľadom. V sérii rozhovorov s poprednými vojenskými expertmi prináša think tank CEPA pohľad na prípadnú redukciu americkej vojenskej prítomnosti v Európe.

Generál Christopher Cavoli, veliteľ európskeho velenia USA zdôrazňuje, že „Európa je prvou líniou obrany našej vlasti“. Spojené štáty v rámci svojho európskeho veliteľstva v súčasnosti disponujú približne 84 000 vojakmi (najviac v DE, PL, IT a UK), ktorí sú rozmiestnení na 31 stálych základniach a na ďalších 18 vojenských lokalitách, medzi ktoré patria letecké základne, námorné stanice, systémy protiraketovej obrany a pozorovacie strediská. Americké základne v Európe neslúžia len na obranu spojencov, ale sú základom globálnej projekcie americkej moci, odstrašovania a reakcie na krízy. Poskytujú tiež strategickú hĺbku a stiahnutie sa z nich by znamenalo že Spojené štáty odstupujú od mieru a stability v Európe. Medializované informácie hovoria o možnom stiahnutí cca 10 000 vojakov najmä zo základní v Poľsku a Rumunsku.

Vojenské základne plnia viaceré úlohy: premietajú US vojenskú silu do Afriky a na Blízky východ, poskytujú logistickú podporu, včasné varovanie, protiraketovú obranu, umožňujú rýchle nasadenie a podporujú globálne spravodajské siete. Všetky tieto objekty vrátane základní Ramstein, Rota a Souda Bay tvoria zložitú logistickú a veliteľskú infraštruktúru, ktorá je základom vojenských operácií USA na celom svete. Admirál vo výslužbe James Foggo prirovnáva Krétu k stacionárnej lietadlovej lodi uprostred Stredozemného mora, čím poukazuje na geografický význam európskych pozícií pre operačnú flexibilitu Spojených štátov.

**AMERICKÉ VOJENSKÉ
ZÁKLADNE PLNIA VIACERÉ
ÚLOHY: POSKYTUJÚ
LOGISTICKÚ PODPORU, VČASNÉ
VAROVANIE, PROTIRAKETOVÚ
OBRANU, UMOŽŇUJÚ RÝCHLE
NASADENIE A PODPORUJÚ
SPRAVODAJSKÉ SIETE.**

Riziko zníženia vojenskej prítomnosti nie je len logistické, ale najmä strategické. Akékoľvek výrazné zníženie počtu vojakov by bolo pre protivníkov signálom oslabenia globálnej pozície USA. Stiahnutie z Európy by mohlo naznačovať neschopnosť Spojených štátov udržať svoju prítomnosť v regióne, čo by mohli protivníci vnímať ako prechod do pozície regionálnej mocnosti. Absencia amerických síl by predstavovala výzvu pri obrane US, keďže tú nemožno efektívne zabezpečiť len z vlastného územia. Ústup by využili Rusko a Čína. Moskva by pravdepodobne interpretovala takéto kroky ako oslabenie záväzku USA voči NATO a ako príležitosť na zintenzívnenie hybridnej vojny. Peking by to zasa mohol vnímať ako ústup z pozície globálneho lídra a využiť toto vákuum na prehĺbenie vplyvu vo východnej a južnej Európe.

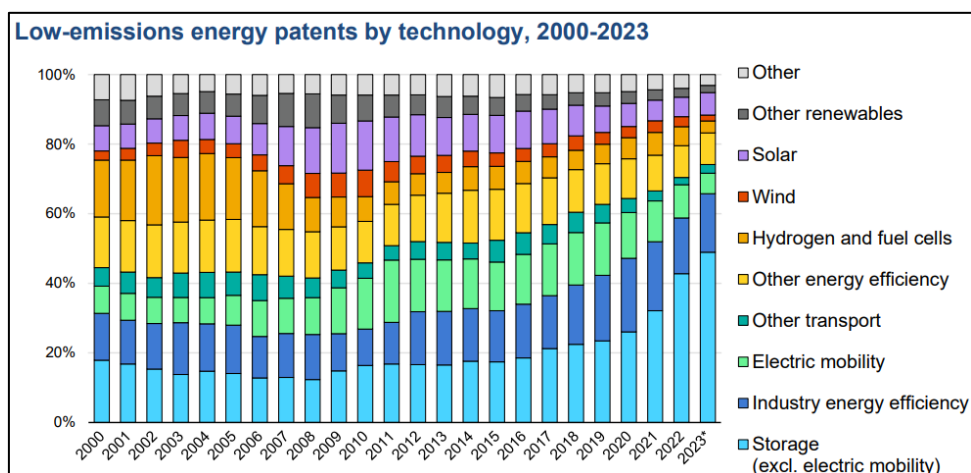
Strategické výhody základní sú mnohostranné. Poskytujú blízkosť ku krízovým oblastiam, interoperabilitu so spojencami v rámci NATO a prístup k vybudovanej infraštruktúre. Slúžia tiež ako výcvikové centrá a multiplikátory síl, ktoré umožňujú koordináciu so spojencami v reálnom čase. Nemožno preceňovať ani symbolickú hodnotu. „Naše vojny nechceme viesť tu, vo vlasti, ale mimo nej“ konštatoval Twitty a dodal, že práve európske základne túto schopnosť Spojeným štátom umožňujú.

Stiahnutie americkej vojenskej prítomnosti z Európy by podľa niektorých expertov predstavovalo hlboký strategický omyl. Tieto základne nie sú zvyšky studenej vojny, ale rozhodujúcimi nástrojmi americkej moci v čoraz spornejšom svete. Sú fyzickým vyjadrením záväzku, dôveryhodnosti a pripravenosti USA. Zánik tohto postavenia by nielen znížil schopnosť Spojených štátov rýchlo reagovať na krízy, ale zároveň by povzbudil protivníkov, ktorí aktívne sledujú známky váhavosti Západu. Ako upozornil plukovník Brian Michelson, predsunuté základne nie sú určené len na prípravu na známe hrozby, ale najmä na ochranu pred tými nepredvídanými. Podľa neho ide o formu poistky, zbytočnú, pokiaľ ju netreba, no nenahraditeľnú, keď príde krízová chvíľa.

Link: <https://cepa.org/programs/transatlantic-defense-and-security/us-bases-in-europe/>

Správa Medzinárodnej agentúry pre energetiku (IEA) „The State of Energy Innovation“ prináša ucelený obraz o stave globálnych inovácií v oblasti energetiky v roku 2024. Dokument mapuje posun v geopolitike inovácií, vývoj technológií a financovania, ako aj výzvy, ktoré spomaľujú ich širšie nasadzovanie, pričom konštatuje, že inovácie v energetike sú čoraz viac strategickým prvkom konkurencieschopnosti štátov.

Z dát vyplýva, že v roku 2024 prekročili verejné investície do energetického výskumu 50 miliárd USD, napriek tomu podiel výdavkov na energetický výskum voči HDP dosahuje len niečo vyše 0,04 %, čo je menej než polovica maxima z 80. rokov (0,1% HDP). V súčasnosti ide až 60 % týchto výdavkov do energetickej efektívnosti, jadrovej energie a obnoviteľných zdrojov. Význam týchto investícií podčiarkuje ich vysoká návratnosť - podľa výpočtov IEA každé investované verejné euro prináša tridsaťnásobnú návratnosť pre spoločnosť.

Technologický posun má aj výrazný obchodný a geopolitický rozmer. Vďaka inováciám, ako je horizontálne vŕtanie a frakovanie, sa USA stali čistým vývozcom energie a globálnym lídrom v ťažbe uhl'ovodíkov. V Číne zasa rozvoj elektromobility preformátoval globálny automobilový priemysel a okrem toho znížil objem dovozu ropy o 8 %. Patentová

aktivita v oblasti nízkoemisných technológií rýchlo rastie – medzi rokmi 2000 a 2022 bola takmer päťnásobne vyššia než v oblasti fosílnych palív. Čína sa v roku 2021 stala globálnym lídrom v oblasti patentov, pričom v roku 2022 až 95 % jej patentov smerovalo do nízkoemisných technológií. Podľa analytikov sa Európa orientuje na veľké inžinierske projekty, zatiaľ čo Čína a USA výrazne podporujú malé a modulárne technológie – batérie, elektrolyzéry, tepelné čerpadlá.

Zo správy vyplýva aj silný nárast podielu rizikového kapitálu (VC) smerujúceho do týchto oblastí. Od roku 2015 prítieklo do energetických start-upov vyše 230 miliárd USD. V roku 2024 poklesol objem financovania o viac než 20 %, čo odráža rastúcu infláciu a neistotu ohľadom klimateckej politiky. Jedinou výnimkou bol segment umelej inteligencie, ktorý zaznamenal dvojnásobný medziročný nárast. Záujem o AI signalizuje možnosť prepájať nové nástroje s energetickými inováciami, najmä v oblasti optimalizácie materiálov, batériových technológií či zachytávania CO₂.

Správa identifikuje aj 18 pretekov o prvenstvo (tzv. Races to Firsts) – technologických míľnikov, ktoré by sa mohli dosiahnuť do piatich rokov. Patrí sem napríklad prvý let s bezemisným palivom, prvá solárna technológia s 30% účinnosťou, alebo prvá budova chladená polovodičovou technológiou. Tieto iniciatívy majú význam nielen technologický, ale aj symbolický, keďže ukazujú reálnu cestu k priemyselnej transformácii.

Záverečné odporúčania IEA vychádzajú zo zistenia, že energetické inovácie potrebujú stabilnú, predvídateľnú a medzinárodne koordinovanú podporu. Agentúra odporúča zvyšovanie verejných investícií do výskumu a demonštračných projektov, udržanie podpory počas ekonomických cyklov a posilnenie spolupráce medzi štátmi. Kľúčová je tvorba trhov, ktoré budú odmeňovať najúspešnejšie inovácie a zabezpečovať dopyt po nových technológiách. Ďalším dôležitým aspektom je lepší prístup k dátam a testovacím zariadeniam, ktoré skracujú cestu technológií na trh.

Link: <https://www.iea.org/reports/the-state-of-energy-innovation>

International Crisis Group hodnotí prvých 100 dní prezidenta Donalda Trumpa počas jeho druhého funkčného obdobia. Od nástupu do úradu koncom januára sa druhá Trumpova administratíva prostredníctvom vládnych nariadení snaží pozmeniť domáci a medzinárodný politický a právny poriadok, o ktorom tvrdí, že slúži len úzkej časti americkej elity na úkor širšej verejnosti. Kritici doma a v zahraničí vidia deštrukciu: chaotické zničenie systému zákonov, pravidiel, záruk a hodnôt, o ktorom sa domnievajú, že napriek všetkým svojim nedokonalostiam slúžil cieľom mieru, prosperity a rozmachu ľudstva. Trumpove kroky nepovažujú za prerozdelenie moci v prospech občanov USA, ale za korupčný plán na upevnenie svojej vlastnej moci, moci svojej rodiny, ako aj za pomstu voči tým, čo s ním nesúhlasia.

Vo vzťahu k zahraničiu vo svojom inauguračnom prejave Donald Trump sformuloval expanzionistický program. Pohrozil zabratím Grónska a vyjadril sa, že USA by mohli znovu prevziať zónu Panamského prieplavu, začleniť Kanadu ako 51. štát do USA a „zabrat“ Gazu; v podobnom duchu navrhol formálne uznať aj ruskú nadvládu nad Krymom. Medzitým rozsiahle škrtý v pomoci zo strany novej US administratívy ohrozili dlhodobé multilaterálne úsilie o obmedzenie chudoby a biedy a môžu položiť na kolená humanitárne agentúry OSN.

A hoci USA, aspoň zatiaľ, nepodnikli kroky na to, aby definitívne odstúpili od desaťročia trvajúcich spojenectiev a bezpečnostných partnerstiev v Európe a Ázii, ich spojenci a partneri jasne vidia varovné signály a už teraz uvažujú nad tým, ako vykompenzujú prípadnú diery v obranných kapacitách, ktorá po USA zostane.

Ďalej je tu téma cieľ, ktoré Trump oznámil 2. apríla, a ktoré by spolu s obrovským potenciálom amerického trhu mali viesť k zmene globálneho ekonomického poriadku. Čo presne tým prezident chce dosiahnuť, nie je jasné.

Azda najväčším problémom Trumpovej administratívy je, že Čína je súper, ktorý má motív, zdroje a politickú disciplínu na to, aby sa postavil svojmu americkému náprotivku. Tým, že Čína vlastní veľkú časť US dlhu a kontroluje vývoz strategických priemyselných komodít, dokáže spôsobovať USA značné nepríjemnosti. S Iránom začala Trumpova administratíva rokovať o jadrovom programe v nádeji, že dosiahne dohodu, ktorá sa predchádzajúcej vláde Joea Bidena nepodarila. Najdôslednejšie sa zhostila úlohy sprostredkovateľa medzi Ukrajinou a jej európskymi podporovateľmi na jednej strane a Ruskom na strane druhej. Diplomacia Trumpovej administratívy vytvorila impulz pre rokovania, ktorého by sa mali chopiť všetky zainteresované strany.

Viacere kroky majú svoje pozitíva, no v konečnom dôsledku môžu vyjsť navnivoč kvôli chybám, ktoré vláda robí. Chýba jej vízia ako dosiahnuť stanovené ciele. Otázkou je, či je pripravená niesť dôsledky želaných zmien v medzinárodnom poriadku, či svetovom obchode. Svet, v ktorom silnejšie štáty nemajú zábrany napadnúť svojich slabších susedov a násilne si vynútiť zmenu hraníc, je podľa ICG receptom na globálny chaos.

Na druhej strane faktory ako kolísanie trhov, hrozba jadrového zbrojenia a uvedomenie si, že národy sveta sa ťažšie ovládajú ako domáca politika, by mohli tlmiť apetít novej US administratívy po ďalšej deštrukcii svetového poriadku, za ktorý momentálne neexistuje adekvátna náhrada.

**SPOJENCI A PARTNERI VIDIA
VAROVNÉ SIGNÁLY A UŽ
TERAZ UVAŽUJÚ NAD TÝM,
AKO VYKOMPENZUJÚ
PRÍPADNÚ DIERU V
OBRANNÝCH KAPACITÁCH,
KTORÁ PO USA ZOSTANE**

Link: <https://www.crisisgroup.org/global-united-states/trumps-turbulent-first-100-days-views-around-globe>

Súboj o technologické prvenstvo v oblasti umelej inteligencie, polovodičov a kvantovej výpočtovej techniky čoraz viac ovplyvňuje globálnu ekonomickú a bezpečnostnú dynamiku. Prostredníctvom analýzy nových patentov think tank Bruegel posúdil, ako sú na tom Spojené štáty, Čína a Európska únia v napredovaní technologického pokroku v uvedených oblastiach.

**EÚ JE VNÍMANÁ AKO
ZAOŠŤAVAJÚCA, ALE VYKAZUJE
SILNÉ STRÁNKY, NAJMÄ V
OBLASTI KVANTOVEJ
INFORMATIKY**

Spojené štáty sú lídrom v oblasti umelej inteligencie a kvantovej informatiky. Americké technologické spoločnosti ako Google, Microsoft, IBM a Intel dominujú najmä v segmentoch ako strojové učenie, spracovanie prirodzeného jazyka a generatívna umelá inteligencia. IBM, Intel a Microsoft patria medzi najlepších inovátorov vo všetkých troch technológiách. Inovačný model USA sa vyznačuje vertikálnou integráciou a silným prepojením univerzít a priemyslu. V oblasti kvantovej výpočtovej technológie Spojené štáty

nielenže produkujú najväčší objem nových patentov, ale v drvivej väčšine sa zameriavajú aj na kvantový hardvér a riadiace systémy, čo sú technologicky najnáročnejšie komponenty.

Čína síce zaostáva v oblasti kvantových výpočtových technológií a umelej inteligencie, no zaznamenala výrazný pokrok v oblasti polovodičov. Štátom podporované firmy ako CXMT a YMTC sú lídrami v inováciách v oblasti pamäťových technológií a výroby čipov, ktoré sú podporované rozsiahlymi iniciatívami čínskej priemyselnej politiky. V oblasti umelej inteligencie sa čínske firmy ako Huawei, Ping An a Tencent zameriavajú na spracovanie vizuálnych údajov, robotiku a autonómne systémy, čo sú podoblasti s jasným vojenským a komerčným využitím. Čínske inovácie sa čoraz viac presúvajú z periférnych oblastí, ako je technológia displejov a kvantová komunikácia, do kritickejších oblastí, ako je výroba čipov a kvantový hardvér.

Európska únia je často vnímaná ako zaostávajúca, ale vykazuje významné silné stránky, najmä v oblasti kvantovej informatiky. Pokiaľ ide o inovácie, EÚ je takmer na rovnakej úrovni ako Čína a bližšie k USA, než sa všeobecne predpokladá. Na rozdiel od svojich konkurentov sú najlepšimi európskymi kvantovými inovátormi predovšetkým verejné výskumné inštitúcie vrátane Technickej univerzity v Delfte, RWTH Aachen a francúzskej CEA. Hoci komercializácia zostáva výzvou, geograficky rôznorodý a výskumný ekosystém EÚ poskytuje pevný základ pre budúce vedúce postavenie v oblasti kvantových technológií.

V oblasti polovodičov Európa vyniká v špecializovaných podoblastiach, ako sú MEMS a optoelektronika, ktoré sú úzko prepojené s automobilovým priemyslom. Spoločnosti ako Infineon a Bosch sú na čele inovácií v oblasti senzorov a výkonovej elektroniky. Spoločnosť STMicroelectronics vyniká diverzifikovaným portfóliom v oblasti dizajnu, výroby a balenia. Umelá inteligencia zostáva najslabšou oblasťou EÚ, hoci firmy ako Ericsson a Nokia uplatňujú umelú inteligenciu pri optimalizácii sietí a Siemens a Bosch inovujú v oblasti strojového učenia a priemyselnej umelej inteligencie.

Podľa analýzy si Spojené štáty naďalej udržiujú vedúce postavenie v rozsahu, integrácii a komercializácii kritickej technológií, zatiaľ čo Čína rýchlo napreduje vďaka cielenej priemyselnej politike. Hoci Európska únia zaostáva v komerčnej produkcii, zostáva kľúčovým zdrojom základného výskumu a špecializovaných inovácií a to najmä v oblasti kvantových počítačov a polovodičov. Hlavnou výzvou pre Európu bude premeniť túto vedeckú silu na trvalé technologické a priemyselné prvenstvo.

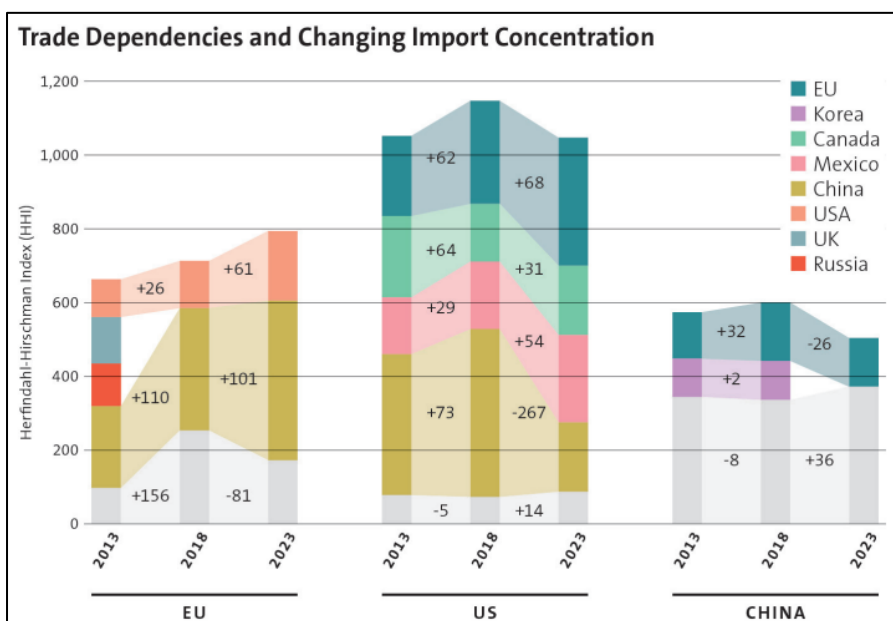
Link: <https://www.bruegel.org/working-paper/which-companies-are-ahead-frontier-innovation-critical-technologies-comparing-china>

Centrum bezpečnostných štúdií pri züríške univerzite vydalo dokument *Strategic Trends 2025* (už 15. vydanie tejto výročnej správy), ktorý ponúka komplexnú analýzu dynamiky súčasného svetového poriadku. Autori konštatujú okrem fragmentácie tradičného usporiadania, oslabovania multilaterálnych inštitúcií a presunu moci smerom k multipolarite aj pozíciu USA, Číny a Ruska ako kľúčových revizionistických hráčov – každého však vystupujú s odlišnou víziou budúceho globálneho poriadku.

S návratom Donalda Trumpa do Bieleho domu sa politika „America First“ stáva hlavným hybným motorom zahraničnej politiky USA. Tento prístup nie je jednoznačne izolacionistický, ale jednostranný a transakčný. Spojené štáty prestávajú byť zárukou stability, ich spojenci sú často zneistení a garancie bezpečnosti sa stávajú vyjednávacím nástrojom. USA sa zároveň odklňajú od liberálneho poriadku, ktorý kedysi pomáhali formovať. Trumpove aktivity, ako sú clá, tlak na spojencov či pokusy o dohodu s Ruskom mimo Ukrajiny, reflektujú rastúce

hegemónne ambície a neochotu zachovať medzinárodný systém založený na pravidlách.

V Európe sa Rusko pokúša revidovať bezpečnostnú architektúru a získať späť sféry vplyvu. Voja proti Ukrajine, považovaná za kulmináciu dlhodobých snáh o kontrolu, zásadne zmenila mocenské pomery v regióne. Napriek sankciám a stratám na fronte si Putin upevnil domáce postavenie a posilnil vojensko-priemyselný komplex. Autoritatívne tendencie v Rusku sa zintenzívnili a krajina si udržiava vplyv v postsovietskom priestore vďaka silnejšej ekonomickej a vojenskej integrácii.

ktorá nahrádza bipolárne či unipolárne modely, neznamená stabilitu. Skôr prináša volatilitu, rastúce násilie, nacionalizmus a kolaps dôvery v inštitúcie. Napríklad počet násilne presídlených osôb sa za poslednú dekádu zdvojnásobil a v polovici roka 2024 prekročil 120 miliónov. Svet sa mení na priestor „sfér vplyvu“, kde je medzinárodné právo slabé a globalizácia ustupuje fragmentácii.

Okrem veľmocí narastá vplyv tzv. stredných mocností ako India, Turecko a Saudská Arábia, ktoré sa snažia o multi-alignment politiku a pragmatickú rovnováhu medzi Východom a Západom. Ich postoj formuje rastúcu multipolaritu – bez jasného vodcu, ale s významnými dôsledkami pre globálne riadenie.

Súčasťou novej epochy je aj digitalizácia ako strategický zdroj. Technológie ako AI, polovodiče či digitálne siete sú kľúčové pre bezpečnosť a ekonomickú prevahu. Rýchle tempo technologických zmien však prispieva k prehľbovaniu nerovností a oslabeniu politickej moci v prospech korporácií. USA a Čína vedú súboj o technologickú dominanciu, čo sa premieta aj do geopolitického napätia.

Záverom možno konštatovať, že svet prechádza zásadnou transformáciou. Hegemónna pozícia Západu slabne, pravidlá sú nahrádzané silou a neistotou. Zatiaľ čo niektoré mocnosti sa usilujú o nový poriadok, väčšina sveta sa snaží prispôbiť a prežiť v období polykríz.

Link:

https://css.ethz.ch/en/publications/strategic-trends/details.html?id=/s/t/r/a/strategic_trends_2025

Think tank Bruegel si kladie otázku, aké sú dlhodobé vyhliadky zblíženia medzi Indiou a Čínou. Vzťahy medzi veľmocami, ktoré boli dlhodobo napäté, sa ešte viac skomplikovali vojenskou patovou situáciou na himalájskych hraniciach v roku 2020. Diplomatická kríza mala významný vplyv na prítomnosť čínskych spoločností v Indii. Napriek tomu sa závislosť Indie od čínskeho dovozu odvtedy paradoxne zvýšila. „Zblíženie“ prezidentov Číny a Indie po ich stretnutí na summite BRICS v októbri 2024 signalizuje, že vzťahy by sa mohli zlepšiť. India môže byť ochotná prijať cielené investície z Číny, ale je nepravdepodobné, že by sa vzťahy úplne normalizovali a to z troch dôvodov: po prvé, indická armáda zostáva opatrná, pokiaľ ide o situáciu na hraniciach a bezpečnostné riziká súvisiace s Čínou. Po druhé, Trump bude vyvíjať tlak na Modiho, aby zostal pevne zakotvený v indicko-tichomorskej stratégii a viac sa nespoliechal na Čínu. Platí to ešte viac aj vzhľadom na veľmi reálnu colnú hrozbu, ktorú Trump uvalil na Indiu. Po tretie, indická verejná mienka je stále veľmi negatívna voči Číne a jej iniciatíve Pás a cesta (BRI).

Z krátkodobého hľadiska je Modiho potenciálna návšteva Číny na summit Šanghajskej organizácie spolupráce koncom tohto roka jednoznačne dôležitou udalosťou, ktorá by mohla posilniť hospodársku spoluprácu, a to z hľadiska nových čínskych investícií v Indii do výrobného sektora.

Súčasný nevyvážený stav, v ktorom má Čína ekonomiku päťkrát väčšiu ako India a oveľa väčšiu vojenskú kapacitu, bude pravdepodobne pretrvávajúť nejaký čas, avšak nevyhnutne sa zmení. Z dlhodobého hľadiska bude rozdiel v hospodárskom raste v nasledujúcich desaťročiach jednoznačne v prospech Indie. Čínska ekonomika sa spomaľuje už viac ako 10 rokov a v tomto trende bude pokračovať, pričom sa očakáva, že rast HDP sa do roku 2035 bude pohybovať okolo 2,3 percenta a do roku 2050 okolo 1 percenta. Ďalšie zníženie rastu od roku 2035 bude spôsobené rapidným demografickým poklesom Číny, ale aj v dôsledku ukončenia prebiehajúceho procesu urbanizácie, ktorý v súčasnosti zmiernuje vplyv demografického poklesu na produktivitu, a tým aj na hospodársky rast krajiny. Na druhej strane demografická krivka Indie bude rásť ešte najmenej 15 rokov a aj proces urbanizácie Indie je v porovnaní s Čínou stále v plienkach. Budúca hospodárska prevaha Indie nad Čínou bude závisieť aj od toho, do akej miery sa India stane závislou od Číny, pokiaľ ide o dovoz, prípadne pracovné miesta vytvorené prostredníctvom priamych zahraničných investícií.

Čína si plne uvedomuje, že India je jedinou ekonomikou, ktorá sa v dohľadnej budúcnosti môže stať rovnako veľkou ako čínska, a preto je podpora hospodárskych vzťahov, najmä asymetrických v prospech Číny, kľúčová. Toto je obzvlášť dôležité v súčasnom kontexte strategickej konkurencie s USA, keďže rastúca ekonomická váha Indie by v konečnom dôsledku mohla narušiť rovnováhu síl medzi USA a Čínou.

Možno očakávať, že vláda indického prezidenta Modiho bude naďalej presadzovať strategickú autonómiu, aj napriek tomu, že doterajšie pokusy vlády v tomto smere neboli úspešné. Určitým riešením by mohli byť väčšie investície zo Západu (USA a/alebo Európy), ktoré sú však dlhodobo nízke.

Militarizovaná hranica, asymetrická ekonomická závislosť Indie od Číny a vedúce postavenie Číny na globálnom Juhu budú naďalej formovať vzájomný vzťah Dillí a Pekingu. Na záver think tank konštatuje, že „zblíženie“ medzi Indiou a Čínou je síce možné, zostane však krehké a je nepravdepodobné, že sa dlhodobo udrží.

„ZBLÍŽENIE“ MEDZI INDIU A ČÍNOU JE SÍCE MOŽNÉ, ZOSTANE VŠAK KREHKÉ A JE NEPRÁVDEPODOBNÉ, ŽE SA DLHODOBO UDRŽÍ.

Link: <https://www.bruegel.org/working-paper/india-china-rapprochement-what-are-long-term-prospects>

Stredná a východná Európa (SVE) patrila v posledných troch desaťročiach k najväčším beneficiary globalizácie. Po skončení studenej vojny bola integrácia tohto regiónu do európskych a svetových trhov rýchla a rozsiahla, k čomu prispeli nízke náklady na pracovnú silu, primeraná infraštruktúra a geografická blízkosť západoeurópskych ekonomík s vysokými príjmami. Tieto faktory umožnili krajinám SVE absorbovať značné objemy priamych zahraničných investícií (PZI), začleniť sa do komplexných nadnárodných dodávateľských reťazcov, najmä v oblasti výroby, a zažiť reindustrializáciu vedenú zahraničnými investíciami. Ich hospodársky model bol do veľkej miery charakterizovaný rastom založeným na vývoze, najmä v oblasti medziproduktov, a veľkou závislosťou od ekosystému podnikov západnej Európy, najmä Nemecka.

**ANALYZOVANÉ KRAJINY MAJÚ
ŠTYRI ODLIŠNÉ MODELY
RASTU, KTORÉ ODRAŽAJÚ
RÔZNE STUPNE VYSTAVENIA
GLOBALIZÁCII A
FRAGMENTÁCII.**

Zintenzívnenie trendu, ktorý Medzinárodný menový fond nazval „globálnou ekonomickou fragmentáciou“ (GEF), však predstavuje pre región značné výzvy a príležitosti. Fragmentácia vznikla v dôsledku súhry viacerých faktorov vrátane geopolitického napätia medzi Spojenými štátmi a Čínou, zmeny štruktúry energetických trhov v dôsledku vojny na Ukrajine, narušenia v dôsledku pandémie COVID-19 a návratu protekcionistických priemyselných politík na Západe. Pre krajiny SVE, ktorých ekonomiky sú pevne zakotvené v EÚ, môže toto nové prostredie priniesť prehĺbenie ich závislosti a obmedzenie

snahy o postup v globálnom hodnotovom reťazci. Zároveň však otvára priestor na prilákanie investícií od spoločností, ktoré sa snažia o presun aktivít z rizikovejších regiónov a slúžiť ako sprostredkovatelia medzi rozdielnymi hospodárskymi blokmi.

Vplyv globálnej hospodárskej fragmentácie je rozdielny vzhľadom na rôznorodé hospodárske štruktúry a inštitucionálne charakteristiky v regióne. Nemecký Marshallov fond identifikoval štyri odlišné modely rastu v regióne, ktoré odrážajú rôzne stupne vystavenia globalizácii a fragmentácii. Do prvej skupiny krajín, ktoré si osvojili model rastu označovaný ako „vyvážený vývozcovia“, patria napríklad Poľsko, Rumunsko, Bulharsko, Chorvátsko a Srbsko. Tieto ekonomiky majú väčšie domáce trhy a relatívne vysokú mieru diverzifikácie, pričom balansujú medzi priemyselným sektorom a sektorom služieb a menej sa spoliehajú výlučne na vývoz. Ich odolnosť spočíva v tejto vnútornej flexibilitě, hoci nízke investície do výskumu, vývoja a ľudského kapitálu obmedzujú ich dlhodobú konkurencieschopnosť.

Druhý model s názvom „priemyselníci prepojení s Nemeckom“ zahŕňa Česko, Slovensko, Maďarsko, Slovinsko a Severné Macedónsko. Tieto ekonomiky sú úzko prepojené s nemeckými výrobnými sieťami, najmä v automobilovom a elektronickom sektore. Ich exportné portfólio je úzke a ich závislosť od jedinej partnerskej ekonomiky ich robí zraniteľnými voči štrukturálnemu spomaleniu Nemecka a zmenám v globálnych priemyselných trendoch, ako je prechod na elektromobilitu. Ich silné stránky spočívajú vo vysokej produktivite práce a integrácii do výroby špičkových technológií, ale ich prispôsobivosť obmedzuje hospodárska nepružnosť a nedostatočné investície do rastu založeného na službách.

Tretí model, tzv. „severní regionalisti z oblasti IKT“, zahŕňa Estónsko, Lotyšsko a Litvu. Tieto menšie ekonomiky eurozóny sú viac integrované so severskými krajinami a špecializujú sa na služby IKT. Ich úspech pramení z významných investícií do ľudského kapitálu, liberálnej hospodárskej politiky a silnej digitálnej infraštruktúry. Ich relatívna izolácia od hospodárskej trajektórie Nemecka poskytuje určitú ochranu, ale ich úzka špecializácia a geopolitická blízkosť Ruska zvyšujú zraniteľnosť voči vonkajším šokom.

„Volatilné zdrojové ekonomiky“ predstavujú štvrtý model. Skupinu tvoria Albánsko, Moldavsko, Ukrajina, Bosna a Hercegovina a Čierna Hora. Tieto štáty boli na periférii globalizácie, trpeli obmedzenými tokmi PZI, slabými inštitúciami a politickou nestabilitou. V ich exportných odvetviach prevládajú nespracované suroviny alebo cestovný ruch s malou integráciou do komplexných dodávateľských reťazcov.

Link: <https://www.gmfus.org/news/central-and-eastern-europe-and-global-economic-fragmentation>